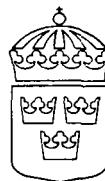

Kulturutskottets yttrande

1991/92:KrU5y

Riktlinjer för överföringen av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform

1991/92
KrU5y

Till näringsutskottet

Näringsutskottet har den 28 april 1992 beslutat bereda kulturutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1991/92:134 om riktlinjer för överföringen av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform jämte motioner såvitt gäller frågor inom kulturutskottets beredningsområde.

Kulturutskottet yttrar sig i det följande över propositionen samt motionerna 1991/92:N43, 1991/92:N45 yrkande 2, 1991/92:N46, 1991/92:N47 yrkande 2, 1991/92:N52 och 1991/92:N53.

I frågan har en skrivelse (KrU Dnr 91/92:167) inkommit från Föreningen Göta Kanals Vänner med synpunkter på förslaget i propositionen beträffande det framtida ansvaret för AB Göta kanalbolag.

Utskottet

Kulturminnesfrågor

Riksdagen beslutade vid föregående riksmöte att verksamheten vid domänverket skall överföras till ett av staten helägt aktiebolag vid årsskiftet 1991/92 (prop. 1990/91:87, NU38, rskr. 318).

Under innevarande riksmöte har riksdagen bemyndigat regeringen att helt eller delvis försälja statens aktier i statligt ägda företag eller att sälja delar av företag i vilka staten äger samtliga aktier (prop. 1991/92:69, NU 10, rskr. 92). Bemyndigandet omfattar också att helt eller delvis sälja domänverket efter genomförd bolagisering.

I den nu aktuella *propositionen 1991/92:134* lämnas förslag bl.a. om hur de särskilda intressen som är kopplade till domänverkets mark- och fastighetsinnehav skall behandlas i ett bolagiserat domänverk. Vidare behandlas frågan om finansieringen av utrustningen av Göta kanal. Föredragande statsrådet anser (s. 9) att regeringen genom att lägga fram proposition i bl.a. dessa frågor har "uppfyllt kraven för ett slutligt genomförande av en överföring av verksamheten vid domänverket till aktiebolagsform".

I propositionen (s. 16→17) anförs att regeringen — som ett led i arbetet på att privatisera statligt ägda företag — nu inleder arbetet på att särskilja sådana skogs- och marktillgångar som är kommersiellt betingade från skog och mark som av olika orsaker bör förbli i statlig ägo. Privatiseringen av skogsmarken skall genomföras under två skeden, där enskilda skogs- och jordbrukare får möjligheter att förvärva statlig mark i det första skedet och där aktier i bolaget försäljs i det andra. Privatiseringen av de statliga skogstillgångarna är en komplicerad process som kommer att ta flera år att genomföra. Beträffande jordbruk och jordbruksmark bör inriktningen enligt propositionen (s. 21) vara att den helt övervägande delen av jordbruksmarken avvecklas.

Då det nya bolaget bildas kommer inte hela det berörda fastighetsinnehavet att kunna överlätas. Ett omfattande arbete återstår beträffande vissa delar av fastighetsinnehavet, innan det är klarlagt om fastigheterna skall överlätas till bolaget eller stanna i statlig ägo. Byggnadsstyrelsen, och senare den nya fastighetsförvaltande myndigheten, eller naturvårdsfonden får överta ägarrollen, medan bolaget lämpligen kan få uppdraget att förvalta fastigheterna till dess osäkerheten undanröjts. Övergångsperioden anges i propositionen (s. 19) böra uppgå till högst fyra år.

I samband med behandlingen av proposition 1991/92:44 om riktlinjer för den statliga fastighetsförvaltningen och ombildningen av byggnadsstyrelsen m.m. beslöt riksdagen om kompletterande riktlinjer beträffande egendom av betydelse för det nationella kulturarvet (yttr. KrU2y, bet. FiU8, rskr. 107). I proposition 1991/92:134 (s. 18) sägs nu att bl.a. dessa riktlinjer kommer att bli vägledande då domänverkets verksamhet överförs till det nya bolaget. När ett marknadsmässigt avkastningskrav inte kan vara enda kriteriet vid förvaltningen — såsom beträffande vissa kulturminnesskyddade områden och byggnader av särskilt värde och riksintresse — bör marken undantas från överlåtelsen och bli kvar i statlig ägo. I de fall endast en viss del av en fastighet berörs av ett sådant intresse bör fastigheten överlätas till bolaget med undantag av det berörda kulturhistoriskt värdefulla området och byggnaderna. Området får brytas ut genom avstyckning eller fastighetsreglering. I de fall en fastighet överläts till bolaget trots att den berörs av ett särskilt intresse bör bolaget i överlåtelseavtalet åta sig att skydda detta intresse. Det kan också bli aktuellt att skydda intresset genom lagändringar.

Bolagiseringen bör enligt propositionen (s. 30) ske utifrån följande av riksdagen (bet. 1991/92:FiU8, rskr. 107) fastlagda riktlinjer, då det gäller mark av nationellt symbolvärde samt den stora mängd miljöer och enskilda byggnader som representerar mycket stora kulturhistoriska värden.

- Egendomar som representerar viktiga delar av det nationella kulturarvet skall hållas samman och kvarstå i statens ägo.
- Egendomar som kan betecknas som kulturresevat och som därför är olämpliga för förvaltning i bolagsform kvarstår i statens ägo. Det gäller t.ex. Björkö i Mälaren.

- Beslut om byggnadsminnesskydd fattas beträffande de byggnader i domänverkets förvaltning som är kvalificerade för detta.
- Ett åtagande om allmän hänsyn till kulturvärdena i bolagets ägoinnehav skrivs in i avtalet mellan staten och bolaget.
- De kostnader för vård och underhåll av kulturegendom som staten hittills bedrivit via domänverket men som nu skiljs från bolaget beräknas och finansieras i särskild ordning.

I propositionen räknas ett antal fastigheter upp som berörs av riktlinjerna, bl.a. kungsgårdar, kronoparker, fastigheter där kulturmiljövårdens intressen varit huvudmotivet för statens ägande eller förvärv, donationsfastigheter med särskilda villkor, kronoholmarna m.fl.

Det bör enligt propositionen (s. 31) ankomma på riksantikvarieämbetet (RAÄ) och domänverket att utreda frågorna om ägande och förvaltning av de kulturmiljöer som redovisats i propositionen. De båda myndigheterna kommer också att få i uppdrag att utifrån de angivna riktlinjerna undersöka om det finns ytterligare fastigheter som av kulturhistoriska skäl bör behållas av staten. Utskottet har från regeringskansliet erfarit att det — med hänsyn till att domänbolaget i princip inte skall äga jordbruk — också är avsikten att en noggrann genomgång skall göras av de gårdar som representerar stora kulturvärden i tradition av långvarigt statligt ägande.

I propositionen (s. 31) sägs vidare att RAÄ och domänverket skall få i uppdrag att utifrån de angivna riktlinjerna undersöka om det finns ytterligare fastigheter under domänverkets förvaltning som av kulturhistoriska skäl bör behållas av staten.

Om ett statligt byggnadsminne överlåts till annan ägare blir det automatiskt byggnadsminne enligt bestämmelserna i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (kulturminneslagen). Före det slutliga beslutet om bolagiseringen avser regeringen att fatta beslut om i princip samtliga byggnadsminnesfrågor som berör domänverket för att det nya bolagets ansvar för byggnadsminnena skall vara preciserat redan från början.

En särskild erinran från statens sida om bolagets skyldigheter att beakta kulturminnesvårdens intressen avses skrivas in i överlåtelsen från statens sida, när det gäller den mycket stora mängd kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer utan byggnadsminnesförklaring, som bolaget kommer att få ansvar för.

I två *motioner*, nämligen N47 (fp) yrkande 2 delvis och N52 (s) tas upp mera generella frågor som rör kulturminnesavsnittet i propositionen.

I motion N47 anförs att det vid bolagiseringen av domänverket finns anledning att överväga hur mark av särskilt natur- eller kulturhistoriskt intresse skall ägas och förvaltas. Regeringen bör enligt motionärernas mening överväga om sådana skyddade miljöer som blir kvar i statlig ägo kan överföras till en stiftelse med ideell och vetenskaplig förankring.

I motion N52 uppmärksammas att regeringen anser sig ha uppfyllt kraven för ett slutligt genomförande av en överföring av verksamheten

vid domänverket till aktiebolagsform. Regeringen avser således inte att återkomma till riksdagen beträffande de ännu oklara frågor som gäller t.ex. vilka kulturhistoriskt intressanta fastigheter som skall överföras till bolaget och vilka som skall stanna i statens ägo. Motionärerna anför vidare att det likaledes är oklart hur avtalet med bolaget kommer att vara utformat i fråga om hänsyn till de kulturvärden som kommer att finnas i bolagets ägo. Motionärerna anser att de kulturminnesfrågor som berörs av propositionen är av sådan vikt att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett mera detaljerat beslutsunderlag före det slutliga beslutet om bolagisering av domänverket.

I enlighet med vad kulturutskottet enhälligt anfört i sitt betänkande 1991/92:KrU18 (s. 18–22, rskr. 204) har riksdagen beslutat att ett utredningsförslag (SOU 1991:64), Att förvalta kulturmiljöer, om inrättande av en nationell stiftelse för kulturmiljöförvaltning skall bli föremål för ingående överväganden. Kulturutskottet har nämligen blivit övertygat om att det är nödvändigt att regering och riksdag utan alltför stor tidsutdräkt fattar beslut som långsiktigt löser frågan om en ändamålsenlig förvaltning av det svenska kulturarv som många av våra kulturmiljöer utgör. Mot denna bakgrund anser kulturutskottet att det inte krävs något ytterligare uttalande av riksdagen i denna fråga. Den nu aktuella motionen N47 yrkande 2 i denna del avstyrks därför.

Kulturutskottet har med stort intresse följt frågorna om bolagisering och privatisering av det statliga fastighetsinnehavet. Utskottet anser att det är mycket angeläget att hänsyn tas till kulturmiljöfrågorna i dessa sammanhang. Kulturmiljöerna är av många olika slag. Det går därför inte att ställa upp några enkla och entydiga regler för hur man skall förfara för att på bästa sätt ta till vara kulturmiljövårdens intressen vid exempelvis bolagiseringen och privatiseringen av domänverket.

Som anförs i motion N52 är fortfarande många frågor inom kulturminnesområdet olösta även om ett omfattande och grundligt förberedelsearbete redan har gjorts. I propositionen anges inom vilka områden och i vilka avseenden som fortsatt utredningsarbete skall göras genom RAÄ:s och domänverkets försorg. Enligt utskottets mening bör detta arbete inte forceras. I stället bör de många fastigheter, för vilka fortsatta överväganden är nödvändiga, kvarstå i statlig ägo under en övergångsperiod till dess erforderliga utredningar är avslutade och beslut kan fattas om huruvida de skall förbli i statlig ägo eller överföras till domänbolaget. Utskottet anser vidare att regeringen — när resultaten av det fortsatta utredningsarbetet är klart — bör återkomma till riksdagen med förslag om vad som skall stanna i statens ägo och vad som bedöms kunna överföras till domänbolaget. Regeringen bör under arbetet med dessa frågor även beakta vad som framkommer vid de fortsatta överväganden om en nationell stiftelse för kulturmiljöförvaltning, som riksdagen nyligen beslutat om. När en överföring av viss fastighet från staten till domänbolaget övervägs bör enligt utskottets mening även beaktas att möjligheterna torde vara begränsade att i avtal med bolaget ställa upp villkor om hänsyn till kulturmiljön, som kan få reell betydelse även efter en privatisering och eventuell vidareförsäljning.

Kulturutskottet anser att näringsutskottet med anledning av propositionen och motion N52 bör föreslå riksdagen att som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet här anfört.

Göta kanal

Verksamheten inom AB Göta kanalbolag innefattar drift av kanalen samt viss fastighetsförvaltning omfattande bl.a. 3 800 ha skogsmark. Kanaldriften har svag lönsamhet, vilket till viss del kompenseras av överskott från förvaltningsverksamheten. Domänverket övertog den 30 maj 1984 förvaltningen av statens aktier i AB Göta kanalbolag. Sedan dess har ett omfattande upprustningsprogram påbörjats som finansierats genom beredskapsarbete, direkta anslag över statsbudgeten och bidrag från domänverket. Kostnaden för fortsatt upprustning anges i *propositionen* till 15,6 milj.kr. per budgetår under tiden fram t.o.m. budgetåret 1994/95, vilket enligt uppgift även inkluderar ett driftunderskott på 1—2 milj.kr. per år. Efter år 1995 beräknas den årliga underhållskostnaden uppgå till 9—10 milj.kr. per år, vilket enligt uppgift inte inkluderar driftunderskott.

Vid tidpunkten för domänverkets bolagisering skall enligt propositionen kanalfastigheten — som omfattar kanalen och mark i omedelbar anslutning till denna — inom AB Göta kanalbolag överlåtas till staten. Ägaransvaret för denna kanalfastighet kan enligt propositionen tills vidare utövas av byggnadsstyrelsen i avvaktan på att en ny fastighetsförvaltande myndighet inrättas. Utskottet har inhämtat att avsikten med förslaget i propositionen vidare är att AB Göta kanalbolag — sedan kanalfastigheten överlåtits till staten — behåller skogsmarken, varefter kanalbolaget överlåts till det nya domänbolaget, som därigenom tillförs skogsmarken.

Drift och underhåll av kanalen bör enligt propositionen skiljas från ägandet av kanalen. Drift och underhåll bör därför på sikt upphandlas i konkurrens på marknaden. Under de närmaste fyra åren bör emellertid domänbolaget i avtalet med staten få i uppdrag att svara för drift och underhåll av kanalen enligt gällande upprustningsplaner. Detta skall finansieras inom ramen för de villkor som anges i överlåtelseavtalet mellan staten och Domän AB. Med denna lösning säkerställs enligt föredragande statsrådet bevarandet av Göta kanals kulturhistoriska värde och upprustningen av kanalen.

Frågan om Göta kanal tas upp i fyra *motioner*. I motionerna har olika tolkningar gjorts av vad skrivningarna i propositionen betyder beträffande ägande, underhåll och drift av kanalen.

Göta kanals stora betydelse från turist-, miljö- och kultursynpunkt betonas i motion N43 (s). För att denna speciella kulturmiljö skall kunna bibehållas bör staten ta på sig ansvaret för drift och underhåll. Motionärerna framhåller att överskottet från kanalbolagets skogsmark i dag används till att täcka kostnaderna för driften av kanalen. De anser att AB Göta kanalbolag — som har stor och unik kompetens beträffande skötseln av kanalen — bör ha ansvaret för framtida drift och underhåll utan tidsbegränsning.

I motion N45 (s) ansluter sig motionärerna till regeringens förslag om AB Göta kanalbolag, dvs. till överlåtande av AB Göta kanalbolag inkl. bolagets skogsmark till Domän AB och till överlåtande till staten av kanalfastigheten. Motionärerna hemställer att statens ansvar för drift och underhåll av kanalen inte skall tidsbegränsas till fyra år (yrkande 2).

Slutligen hemställs i motionerna N46 (fp, c, kds) och N53 (c) att AB Göta kanalbolag i sin helhet skall stanna kvar i statlig ägo och att statens ansvar för drift och underhåll av kanalen inte skall tidsbegränsas. Motionärerna anför att det är olämpligt från ekonomisk, praktisk och kulturhistorisk synpunkt att dela upp kanalbolagets tillgångar på det sätt som föreslås i propositionen. Motionärerna anser att det blir svårt att på kommersiella grunder få verksamheten lönsam vid AB Göta kanalbolag, även om bolaget är odelat och intakt. Det finns inte några möjligheter att efter 1995 — då domänbolagets drift- och underhållsansvar enligt propositionen skall vara slut — med höjda avgifter finansiera verksamheten. Underhållsarbetet beräknas till en kostnad av 9—10 milj.kr. per år.

Kulturuskottet instämmer i vad som anförts i propositionen och motionerna om Göta kanals kulturhistoriska värde och dess betydelse för turismen. Det är en nationell angelägenhet att detta kulturhistoriska byggnadsverk bibehålls. Vad som anförts i propositionen om domänbolagets ansvar för drift och underhåll enligt gällande upprustningsplaner under de fyra närmaste åren betyder enligt utskottets tolkning av propositionen inte att statens ansvar därefter upphör. Utskottet anser att det är en självklar statlig angelägenhet att ansvara för att kanalen även i framtiden underhålls och drivs på ett sådant sätt att dess kulturhistoriska värde och dess betydelse som turistattraktion bevaras. Utskottet förutsätter att man såväl under den närmaste fyraårsperioden som under tiden därefter tar till vara den unika kompetens beträffande kanalens drift och underhåll som i dag finns inom Göta Kanal AB.

Utskottet har inhämtat att avsikten är att det skall ankomma på byggnadsstyrelsen eller den fastighetsförvaltande myndighet, som skall ersätta byggnadsstyrelsen, att föreslå i vilka former underhåll och drift skall skötas efter utgången av de angivna fyra åren. Utskottet vill i sammanhanget erinra om riksdagens enhälliga beslut under innevarande riksmöte (bet. 1991/92:KrU18 s. 18—22, rskr. 204) att frågan om inrättande av en nationell stiftelse för kulturmiljöförvaltning skall bli föremål för ingående överväganden. Om en sådan nationell stiftelse inrättas bör man även överväga huruvida Göta kanal i framtiden skall förvaltas inom denna. Riksdag och regering får senare ta ställning till vad som bedöms som den mest praktiska och effektiva, långsiktiga lösningen. Under alla förhållanden torde statligt stöd i någon form — efter den närmaste fyraårsperioden — bli nödvändigt för att kanalen även fortsättningsvis skall kunna bevaras och användas.

Efter de förtydliganden och kompletteringar beträffande statens långsiktiga ansvar för Göta kanal som kulturuskottet här gjort, har utskottet inte något att invända mot de i propositionen föreslagna riktlinjerna för det framtida ansvaret för AB Göta kanalbolag. Kultur-

utskottet föreslår att näringsutskottet hemställer att riksdagen med bifall till regeringens förslag godkänner vad som anförts i propositionen samt med anledning av motionerna N43, N45 yrkande 2, N46 och N53 som sin mening ger regeringen till känna vad kulturutskottet anför i detta yttrande.

Stockholm den 13 maj 1992

På kulturutskottets vägnar

Åke Gustavsson

I beslutet har deltagit: Åke Gustavsson (s), Jan-Erik Wikström (fp), Elisabeth Fleetwood (m), Hugo Hegeland (m), Maja Bäckström (s), Berit Oscarsson (s), Stina Gustavsson (c), Anders Nilsson (s), Göran Åstrand (m), Leo Persson (s), Rose-Marie Frebran (kds), Anne Sörensen (nyd), Ingegerd Sahlström (s), Charlotte Branting (fp) och Björn Kaaling (s).

Från Vänsterpartiet, som inte företräds av någon ordinarie ledamot i utskottet, har suppleanten Elisabeth Persson (v) närvarit vid den slutliga behandlingen av ärendet.

